

Conflictes, gestió de l'aigua i mediació ambiental: el sistema Siurana-Riudecanyes

Albert Santasusagna Riu

Departament de Geografia

Universitat de Barcelona

asantasusagna@ub.edu

 <https://orcid.org/0000-0002-9455-6936>

Joaquim Farguell Pérez

Departament de Geografia

Universitat de Barcelona

jfarguell@ub.edu

 <https://orcid.org/0000-0003-1944-6427>

Xavier Villalba Cotado

Màster en Ciència i Gestió Integral de l'Aigua

jvc_111@hotmail.es

Resum

Els conflictes ambientals a escala local i territorial proliferen en el marc d'una societat que reclama una major participació en la presa de decisions. L'aigua, com a bé comú i essencial, incideix plenament en aquesta qüestió quan se n'analitzen els efectes més controvertits des del punt de vista de la seva qualitat, planificació i gestió. Els conflictes de l'aigua són nombrosos a Europa i la seva presència és evident a diverses escales i espais. En aquest article es duu a terme una anàlisi d'un cas paradigmàtic a Catalunya: la gestió dels recursos hídrics del riu Siurana. Se'n valora l'origen, els actors principals, el desenvolupament i el desenllaç. Es constata que la complexitat de cada cas exigeix una aproximació específica i sectorial, i que la mediació ambiental pot resultar útil en determinats àmbits, sempre i quan hi hagi una predisposició i una voluntat real de resolució del conflicte.

Paraules clau: Conflictes socioambientals, planificació i gestió de l'aigua, mediació ambiental, sistema Siurana-Riudecanyes.

Resumen: *Conflictos, gestión del agua y mediación ambiental: el sistema Siurana-Riudecanyes*

Los conflictos ambientales a escala local y territorial proliferan en el marco de una sociedad que reclama una mayor participación en la toma de decisiones. El agua, como

bien común y esencial, incide plenamente en esta cuestión cuando se analizan sus efectos más controvertidos desde el punto de vista de su calidad, planificación y gestión. Los conflictos del agua son numerosos en Europa y su presencia es evidente en varias escalas y espacios. En este artículo se realiza un análisis de un caso paradigmático en Cataluña: la gestión de los recursos hídricos del río Siurana. Se valora su origen, los actores principales, su desarrollo y su desenlace. Se constata que la complejidad de cada caso exige una aproximación específica y sectorial, y que la mediación puede resultar útil en determinados ámbitos, siempre y cuando exista una predisposición y una voluntad real de resolución del conflicto.

Palabras clave: Conflictos socioambientales, planificación y gestión del agua, mediación ambiental, sistema Siurana-Riudecanyes.

Abstract: *Conflicts, Water Management and Environmental Mediation: The Siurana-Riudecanyes System*

Environmental conflicts at local and regional scales proliferate within the framework of a society that demands greater participation in decision-making. This is especially true of water, a common good and an essential resource, when its most polemical effects are analysed from the point of view of quality, planning and management. Water conflicts are numerous in Europe and their presence is evident on various scales and in many areas. This article analyses a paradigmatic case in Catalonia: the management of the water resources of the Siurana River. The origin, main parties, development and outcome are all assessed. Evidence shows that the complexity of each case requires a sector-by-sector approach, and that mediation can be useful in certain areas as long as there is a predisposition and a real will to resolve the conflict.

Keywords: Socio-environmental conflicts, water planning and management, environmental mediation, Siurana-Riudecanyes system.

* * *

1. Introducció

Els conflictes d'escala territorial relacionats amb l'ús de recursos naturals són nombrosos al nostre món, especialment els que impliquen l'aigua com a raó de disputa entre municipis, regions o estats. No tan sols es produeixen des del punt de vista de la seva escassetat o manca de disponibilitat directa, sinó que l'origen d'aquests conflictes també es relaciona amb la seva contaminació o el risc implícit en la seva gestió. En conflictes bèl·lics, a més, l'aigua es pot convertir en una arma perillosa, particularment quan s'opta per la destrucció de preses, embassaments, fonts i altres punts de reserva i proveïment. L'aigua, com a bé més preuat per a la vida, és font de risc i de conflicte, i exemples d'aquest fet compartit arreu del món són el nombre de conteses relacionades amb la seva gestió recollides a projectes científics d'abast internacional com l'*Environmental*

Justice Atlas (EJAtlas), liderat per l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals (ICTA-UAB), o el *Water Conflict Chronology* del Pacific Institute for Studies in Development, Environment, and Security. Malauradament, any rere any n'apareixen de nous i es multipliquen.

El present article respon a la voluntat d'estudiar les bases de la problemàtica ambiental relacionada amb la gestió de l'aigua en un cas conflictiu concret a Catalunya: el que fa dècades que existeix entorn del sistema Siurana-Riudecanyes. Es tracta d'un conflicte entre usuaris de l'aigua, en dues conques fluvials que, a més, formen part de dues demarcacions hidrogràfiques diferents –d'una banda, el riu Siurana, pertanyent a la conca del riu Ebre gestionada per la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (CHE); de l'altra, la riera de Riudecanyes, localitzada al districte de la conca fluvial de Catalunya i, per tant, sota la jurisdicció pròpia de l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA).

A partir d'una revisió bibliogràfica i una entrevista a un agent relacionat amb el conflicte,¹ se n'identifiquen l'origen, les parts implicades i les accions dutes a terme per l'Administració per a resoldre'l. També es reflexiona sobre la viabilitat d'un procés de mediació ambiental per a aconseguir avançar en la resolució definitiva del conflicte. Cal remarcar que l'entrevista duta a terme ha respost a una voluntat fonamentalment informativa sobre l'origen i el desenvolupament del conflicte històric, i que no ha estat el nostre objecte, en el marc de la recerca, la realització d'una sèrie d'entrevistes representatives de les parts implicades del conflicte.

2. L'aigua com a font de conflictes territorials, socials i ambientals

Són nombrosos els adjectius que s'afegeixen al mot *conflicte* per fer referència a les seves múltiples dimensions d'incidència. Els conflictes són, primerament, producte de la societat i de les seves interaccions, desacords i tensions: en efecte, són processos amb un clar impacte *social* (Poblet, 2004a; Castañer *et al.*, 2012). Aquest escenari es pot analitzar, també, des de diverses escales geogràfiques, fet que pot ajudar a subratllar els desequilibris socioeconòmics que es manifesten, des de múltiples perspectives, en el *territori* (Nel-lo, 2003; Paül, 2006; Alfama *et al.*, 2007; Zografos i Saladié Gil, 2012; Del Romero Renau, 2015; Saladié Gil, 2016). Quan allò que està en disputa és la gestió, la planificació i l'ús d'un recurs natural –com l'aigua, el sòl, les masses forestals, els combustibles o diferents fonts d'energia, entre d'altres– i les conseqüències directes del conflicte tenen un impacte considerable al medi físic, s'hi

1. S'ha entrevistat, per a l'ocasió, senyor Miquel Àngel Prats, gerent de la Comunitat de Regants de Riudecanyes. La conversa va tenir lloc el 25 de juliol de 2019, a les cinc de la tarda, a la ciutat de Reus. La durada de l'entrevista va ser d'una hora i mitja.

afegeix l'adjectiu *ambiental* (Tello Aragay i Jover Avellà, 2019). Nombrosos autors subratllen el vincle “conflictiu” entre el medi físic i la societat fent servir l'expressió *conflicte socioambiental* (Espluga, 2004; Lobera Serrano, 2010; Toledo *et al.*, 2013; Silvetti *et al.*, 2013; Vallejos-Romero *et al.*, 2015; Aliste i Stamm, 2016) o, tot i que en menor proporció, *conflicte socioecològic* (Faus-Bertomeu i Requena i Mora, 2020). D'altra banda, també es fa ús de l'adjectiu *socioterritorial* quan, precisament, se'n vol reforçar el caràcter escalar (Ventura Pujolar, 2005). En tot cas, les dimensions social, territorial i ambiental mesclen el seu protagonisme a mesura que la complexitat del conflicte és més gran, i la presa de consciència de l'existència d'aquesta mena de conflictes va en augment arreu del món –i de forma especialment prolífica en termes de literatura acadèmica a l'Amèrica Llatina (Ramírez Cover, 2007; Bottaro *et al.*, 2014; Svampa, 2019; Sepúlveda Hernández, 2020). A més, caldria afegir també una altra dimensió d'una rellevància especial: la corresponent a la perspectiva de gènere i el paper de la dona i l'impacte i els efectes diferenciats que generen, moltes vegades, aquest tipus de conflictes (Alfama i Miró, 2005; Agüera, 2008).

La gestió dels recursos hídrics ocupa un capítol especial en l'anàlisi de conflictes socials, territorials i ambientals, presents de forma notable a l'Estat espanyol i a Catalunya (Muñiz San Martín, 2012). En tractar-se d'un bé preuat i fonamental per a la vida humana, els efectes i impactes derivats de la seva gestió són transcendents i es manifesten de múltiples maneres (Poblet, 2004b). Usualment, aquests conflictes centren l'atenció en l'ús dels recursos per a la producció d'energia i el consum urbà, industrial o agrícola, de manera que els projectes de creació d'infraestructures com ara rescloses, preses i embassaments per l'Administració en constitueixen un dels orígens detonants (Romero Toledo, 2014; Ariana, 2016). De la mateixa manera, les propostes de redistribució dels recursos hídrics a raó de l'existència de territoris deficitaris han plantejat, històricament, debats de gran transcendència a l'Estat espanyol, especialment en relació amb el Pla Hidrològic i les propostes de transvasament del riu Ebre a favor d'una suposada *equitat* o *solidaritat* territorial (Del Moral, 2008). Amb tot això, la qüestió conflictiva de l'aigua no es resol, només, en la seva gestió com a recurs per al seu ús o consum, sinó que també cal tenir-la en compte des del punt de vista del risc (González Besteiro, 2021) i, especialment, en el cas que estudiem en el present article, com a recurs fonamental per a la pervivència d'un determinat ecosistema. L'ús de l'aigua com a recurs estrictament ambiental, enfocat a posar de relleu els valors ecosistèmics dels sistemes fluvials per a garantir un cabal suficient per a mantenir-ne l'estructura i la recàrrega dels aqüífers, també constitueix l'origen de nombrosos conflictes ambientals de l'aigua actuals.

La resolució dels conflictes també és una qüestió cabdal. La resposta ciutadana oposada a aquests tipus d'intervencions s'ha organitzat, arreu del món, en diversos moviments socials en defensa del territori o de *justícia ambiental* (Acsegrad, 2004; Mesa Cuadros, 2015), amb major o menor impacte en el

desenvolupament del conflicte. En els darrers anys, també s'ha produït un debat intens en relació amb la gestió pública o privada de l'aigua, particularment a escala municipal, i s'han plantejat, en alguns casos, processos de remunicipalització com a solució al conflicte, especialment a Europa (Bel, 2020). La resolució dels conflictes –entre els quals, els relacionats amb la gestió de l'aigua– no és un procés senzill, sobretot perquè requereix la implicació d'una gran diversitat d'agents –des de l'Administració i les seves múltiples escales fins als usuaris directes, les poblacions afectades, els activistes socials i ambientals, els grups de pressió, les empreses privades i la comunitat científica, tots ells amb uns graus diferents de responsabilitat. Autors com Del Moral i Pedregal (2002) o Jiménez Pérez (2008) plantegen el reforç de la participació ciutadana en la presa de decisions com a element clau per a avançar en la disminució de casos conflictius. Tanmateix, davant d'un conflicte obert, les possibilitats de resolució tendeixen a encaminar-se cap a la via judicial, a través de la jurisdicció contenciosa administrativa, civil o penal (Carbonell *et al.*, 2011). En aquest sentit, l'anomenada *mediació ambiental* figura com a una de les principals vies de resolució de conflictes que eviten el procés judicial (Mondéjar Pedreño, 2014, 2015; Alves Martins i Moura do Carmo, 2015; Da Silva Junior, 2019) i es planteja des de fa temps com una alternativa sòlida i força comuna en països com els Estats Units d'Amèrica (Martín i Clark, 2018).

La mediació ambiental com a instrument de resolució extrajudicial de conflictes (*Alternative Dispute Resolution* o ADR) es pot definir com un procés voluntari, neutral i imparcial en el qual és necessari la participació d'un tercer agent, que encarna la figura de mediador. Aquesta figura no decideix la resolució final del conflicte, sinó que té com a objectiu apropar les posicions de les parts implicades fins que acabin decidint, de mutu acord, la solució més apropiada. L'acord final, per tenir validesa legal, cal que sigui homologat judicialment o per escriptura pública. A l'Estat espanyol, la mediació ambiental ha estat una eina que s'ha posat en pràctica en diverses ocasions per arribar a acords entre els agents implicats (Carbonell *et al.*, 2011), com és el cas de la confecció del *Pla zonal de cabals de manteniment del Ter* (amb la participació de les entitats ambientalistes, les empreses hidroelèctriques, els agricultors i de l'Agència Catalana de l'Aigua), l'elaboració de cartes de paisatge com ara la de la comarca del Matarranya (amb l'administració local, els agents econòmics, les associacions i la ciutadania de la comarca com a parts implicades) i l'avaluació dels usos recreatius de la conca de l'Ebre (un cas entre els pescadors recreatius i els piragüistes), entre d'altres iniciatives. No ha estat una eina sempre efectiva i resolutiva en totes les ocasions en què s'ha aplicat, però cal tenir en compte que encara és un instrument jove en l'ordenament jurídic espanyol.² No obstant això, és una tècnica amb un potencial de desenvolupament molt gran i

2. Llei 5/2012, del 6 de juliol, de mediació en afers civils i mercantils i Reial Decret 980/2013, de 13 de desembre, pel qual es desenvolupen determinats aspectes de la Llei 5/2012, de 6 del juliol, de mediació en afers civils i mercantils.

que, especialment en casos de gestió de recursos com l'aigua, ja compta amb antecedents a Catalunya.

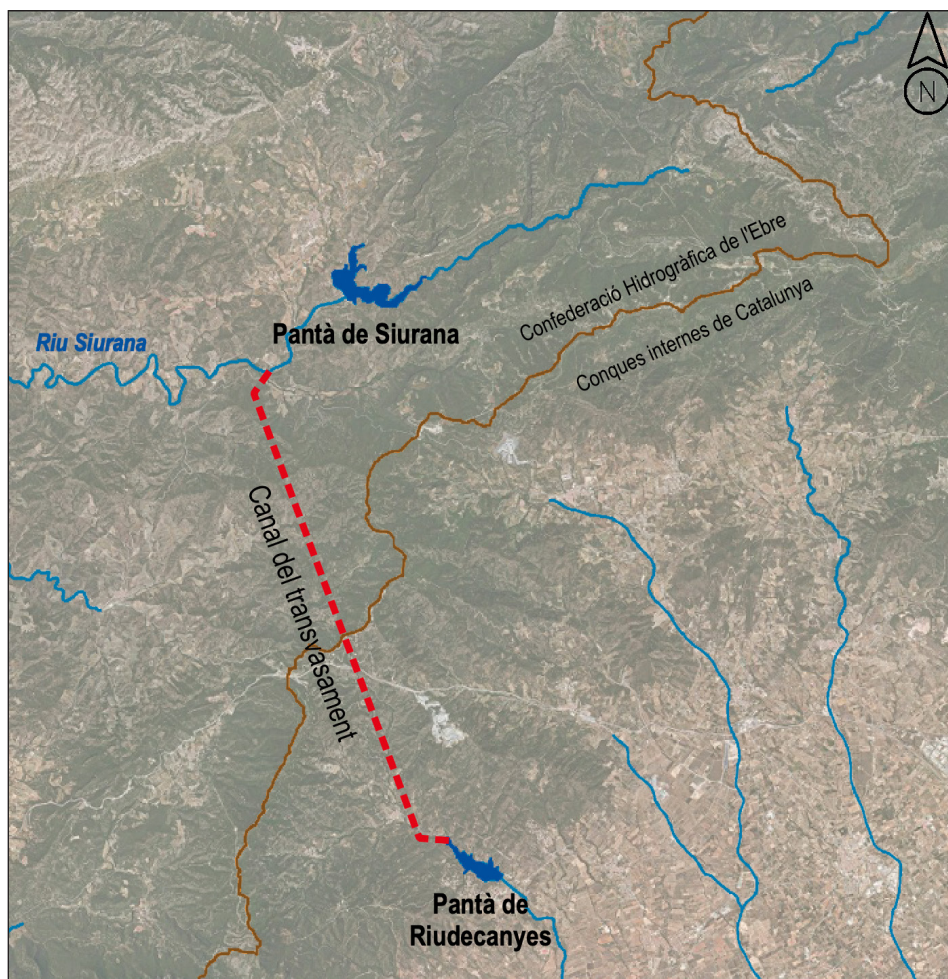
3. L'ús de l'aigua del riu Siurana: un conflicte d'origen històric

La gestió d'un recurs essencial com l'aigua pot comportar conflictes entre regions o territoris *donants* (en els quals l'Administració considera que existeix un excedent hídric) i els *receptors* (o deficitaris). Sigui quina sigui la finalitat dels transvasaments (agrària, de proveïment, per a la producció d'energia, de subministrament industrial, recreatiu o turístic), acostumen a generar controvèrsies importants en el territori, i es posa sobre la taula la viabilitat dels recursos extrets de la conca donant i la necessitat real de la receptora. Si bé els arguments a favor dels transvasaments, des d'un punt de vista general, s'associen a la millora social i econòmica del territori receptor, durant les últimes dècades, i de resultes de l'aprovació de la Directiva Marc de l'Aigua (Directiva 2000/60/CE), existeix una major conscienciació social dels seus impactes i de la necessitat de gestionar els recursos hídrics tenint en compte els principis de solidaritat, sostenibilitat, racionalitat econòmica i vertebració del territori.

En el cas de Catalunya, les infraestructures hídriques lligades a transvasaments han generat tensions importants entre territoris i comarques i han estat objecte de pugnes polítiques amb un gran impacte mediàtic. El transvasament del riu Ter (1959) en fou un dels primers grans exemples, com a resultat de la necessitat d'obtenir nous recursos hídrics per a una regió metropolitana de Barcelona en constant creixement. La concessió d'aigua respon a un volum constant (un màxim de 8 m³/s), sempre i quan es garanteixi la xifra d'1 m³/s per a Girona i rodalia, un cabal mínim de 3 m³/s al seu pas per Girona i la preservació de 150 hm³ per als regants del Baix Ter. Això ha posat de manifest la necessitat de rebaixar aquest volum i convertir-lo en variable, d'acord amb la pluja recollida als embassaments –una petició reiterada de la Plataforma del Ter, que acabà aconseguint certs acords gràcies a la creació de la Taula del Ter l'any 2018.

El cas del sistema Siurana-Riudecanyes guarda una gran relació amb aquest tipus de conflicte. Tot parteix de la creació del pantà de Riudecanyes l'any 1907, i la seva posterior entrada en servei el 1918. Es tracta d'una obra que va ser promoguda per interessos agrícoles locals, a través de la Comunitat de Regants de Riudecanyes i l'impuls de l'Ajuntament de Reus, per a la transformació agrària de terres de secà a regadiu amb l'objectiu de millorar l'economia comarcal del Baix Camp. L'embassament es va planificar per a una capacitat de 3,2 hm³ però les aportacions migrades de la riera de Riudecanyes, amb una conca de només 30 km² de superfície, no aconseguien omplir-lo de forma completa i sovint no es podien satisfer les demandes d'aigua de reg. Per aquesta raó, i un altre cop per iniciativa del Sindicat de Regants, l'any 1925 es va decidir completar les aportacions de la riera amb aigua procedent del riu Siurana (fig. 1).

Figura 1. Croquis del sistema de transvasament de Siurana-Riudecanyes

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades disponibles del visor de l'Agència Catalana de l'Aigua.

L'obra, després de diverses interrupcions durant l'execució, entrà en servei l'any 1949. Tot i això, es projectà un embassament a la capçalera del riu Siurana per a regular el cabal del riu i millorar-ne la gestió, és a dir, disposar de l'aigua quan era necessària en lloc d'esperar que el riu en portés quan plovia. Així doncs, l'any 1971 entrà en servei l'embassament de Siurana amb una capacitat de $12,4 \text{ hm}^3$, que quadruplicava, doncs, el volum del de Riudecanyes. Atès aquest augment de cabal esperat des de la conca del riu Siurana, l'any 1964 es redactà un pla per recreixer la presa de Riudecanyes, obra que fou inaugurada el novembre de 1991 i que amplià la capacitat de l'embassament fins als $5,2 \text{ hm}^3$ (Latorre i Piedrafita, 1984).

3.1. L'origen del conflicte

Si bé la construcció dels dos pantans i la seva connexió representava, en un primer moment, la resposta a una demanda del sector agrícola, una visió crítica des de l'òptica ambiental pren rellevància quan es té en compte que "és l'única obra que es va produir durant tot el segle al Priorat i que hipoteca, encara avui en dia, els recursos naturals de la comarca i el seu desenvolupament" (Milian Nebot, 2019). L'origen modern del conflicte rau en la definició d'un cabal ambiental³ per al riu Siurana i, atès que es tracta d'un riu afluent de l'Ebre, aquesta decisió li correspondria a la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (d'ara en endavant, CHE). El Pla de Gestió Hidrològic de la conca de l'Ebre (2015-2021) estableix 69 trams fluvials amb cabals ambientals o ecològics definits, i cap d'aquests punts se situa al riu Siurana (CHE, 2015). L'Agència Catalana de l'Aigua (d'ara en endavant, ACA), encarregada de la gestió de l'aigua en el sistema Siurana-Riudecanyes, va proposar l'establiment d'un cabal ambiental que fluctuaria entre els 50 i els 100 l/s, alliberat des de l'embassament de Siurana i que la comunitat de regants de Riudecanyes vetllés per mantenir-lo aigües avall de l'assut de derivació de l'aigua cap a Riudecanyes (fig. 1).

Segons la Comunitat de Regants de Riudecanyes, aquest cabal alliberat implicaria una reducció del volum embassat a Siurana que resultaria en la "pèrdua" d'aigua de fins a 1 hm³ i del qual en volien un rescabament de l'aigua mitjançant la construcció d'una planta de recuperació d'aigües residuals per tal de substituir el cabal que no podrien transvasar. Tanmateix, en el pla de gestió de conca actual de l'ACA no figura aquesta inversió (ACA, 2015), però sí que s'hi programen les noves mesures i es dota de pressupost aquesta inversió de recuperació de cabals residuals per al Camp de Tarragona (ACA, 2021). A més a més, les associacions ecologistes ho veuen com un cabal insuficient. Per aquests motius, la proposta de cabal ambiental de l'ACA no ha estat acceptada i s'insta a la CHE a que n'estableixi una altra.

3.2. Les parts implicades al conflicte

El present conflicte es caracteritza per presentar una gran multiplicitat d'actors. En primer lloc, cal fer referència als ens administratius amb competència sobre els embassaments. En el cas del pantà de Riudecanyes, a la comarca del Baix Camp, és l'ACA, mentre que el pantà de Siurana, pertanyent a la comarca del Priorat, es troba sota la jurisdicció de la CHE.

La part més recent del conflicte també emergeix en el moment en què entra en vigor la Directiva Marc de l'Aigua (DMA, Directiva 2000/60/CE del Parlament Europeu, Generalitat de Catalunya, 2006), en la qual es posa de

3. El *cabal ambiental* o *cabal ecològic* es defineix com aquell cabal mínim que cal mantenir a un curs fluvial amb l'objectiu d'assegurar la seva viabilitat i funcionament com a sistema natural.

relleu el compromís per prevenir el deteriorament i protegir i millorar l'estat dels ecosistemes aquàtics de les masses d'aigua superficials, subterrànies i de transició d'un país membre de la Unió Europea.⁴ L'ACA no té jurisdicció per aplicar un cabal ambiental en el tram del riu Siurana ja que forma part de la CHE, però alhora, la gestió de l'aigua la té atribuïda la Comunitat de Regants de Riudecanyes, que ho fa a través de l'explotació de l'embassament que gestiona l'ACA. L'aparició de grups ecologistes que reivindiquen un cabal ambiental digne per al riu Siurana, a fi de garantir l'ecosistema fluvial i la recàrrega dels aqüífers, és contrària a la comunitat de regants que defensen que l'augment del cabal pel riu faria minvar les reserves d'aigües i posaria en risc les dotacions de reg de la comunitat de regants, i a part, manifesten el dret a l'explotació de l'aigua per la concessió que l'Estat els atorgà (fig. 2).

Figura 2. Cartell de la jornada “Reus vol el riu Siurana viu?”, celebrada el 22 de març de 2019

Font: Document d'accés públic distribuït per l'organització científica de la jornada.

Reus vol el Riu Siurana Viu?

22 de març
Dia Mundial de l'Aigua

Sala Santa Llúcia, Raval Robuster, 34 REUS
19:30 h

EL ESTADO ENTREGA EL DOMINIO DE ESTAS AGUAS, A PERPETUIDAD, A LA COMUNIDAD DE REGANTES. MCMLXVI

- presentació a càrrec d'Andreu Escolà (GEPEC)
- Riu Siurana i Priorat a càrrec d'Anaïs Estrems (Plataforma Volem lo riu Siurana Viu)
- Minitransvasament de l'Ebre al Camp de Tarragona a càrrec de Susanna Abella (Plataforma en Defensa de l'Ebre)
- Reus i Baix Camp a càrrec de Santi Borràs (GEPEC)
- Torn obert de preguntes

GEPEC
grup d'estudi i protecció dels ecosistemes catalans

PLATAFORMA PEL RIU SIURANA

Plataforma en Defensa de l'Ebre - PDE

EDC Ecologistes de Catalunya

4. Vegeu l'article 1 de la Directiva Marc de l'Aigua (Directiva 2000/60/CE).

3.3. Una negociació crítica i sense garanties d'èxit

Vist el reeiximent de la negociació de la Taula del Ter entre administracions, usuaris, grups ecologistes i acadèmics, el conflicte del qual es basava en una distribució equitativa de l'aigua per a tots els usuaris (ACA, 2017), el conflicte del Siurana-Riudecanyes s'encarà de la mateixa forma i s'organitzà la Taula del Siurana, en la qual hi van ser representades les administracions (Generalitat de Catalunya, ACA i CHE, els consells comarcals del Baix Camp i del Priorat, els ajuntaments de Reus, Riudoms i Porrera), la comunitat de regants de Riudecanyes, els sindicats agraris, les entitats ambientals i la comunitat científica (Generalitat de Catalunya, 2018). D'entrada, doncs, la Taula del Siurana ofería una bona representativitat de les parts implicades en el conflicte.

Desafortunadament, el procés de negociació de la Taula del Siurana finalitzà el desembre de 2021, data màxima en la qual el Pla Hidrològic de l'Ebre permetia al·legacions al nou Pla de Gestió Hidrològic per al període 2022-2027. Malgrat les converses entre les parts implicades, no es va arribar a cap acord, atès que el cabal proposat per l'ACA (entre 50 i 100 l/s) no va aconseguir convèncer la resta d'agents. Malgrat no ser l'entitat que l'hauria hagut d'aplicar, sí que és qui el determinà, però, malauradament, no va complir les expectatives dels demandants d'aigua pel riu Siurana, que reclamaven un cabal superior. Al mateix temps, tampoc no va satisfer la comunitat de regants de Riudecanyes, car s'interpretà com una reducció de la disponibilitat d'aigua per satisfer la dotació de reg i, per tant, una afectació als drets de concessió. La comunitat de regants va exigir recuperar el volum d'aigua "perdut" a partir d'altres fonts com la regeneració de cabals, amb l'ús d'aigües residuals urbanes depurades amb la prou qualitat per poder-les destinar al regadiu. L'ACA, però, no podia garantir aquest subministrament atès que en el pla de gestió vigent (2016-2021) les dotacions per recuperar aigua regenerada al Baix Camp no estaven previstes d'executar (fet que, probablement, seria molt més possible en el marc del Pla de Gestió de 2022-2027).

Així doncs, l'intent de resolució del conflicte a través de la creació d'una taula de negociació ha significat un pas endavant per a fer-lo evident a ulls de l'Administració i de la societat, però no ha tingut l'èxit esperat. És evident que no s'ha tractat d'un procés real de mediació ambiental: no s'ha cercat el paper actiu i imparcial d'un tercer actor (un professional de la mediació), i sempre s'ha tractat d'una causa afectada per un temps límit (el període d'al·legacions al nou Pla de Gestió Hidrològic). A més, tampoc s'ha produït un equilibri de poder en la presa de decisions, especialment quan existeix una complexitat jurídica notable (amb la intervenció de dues administracions de l'aigua diferents en un mateix àmbit territorial) i una proposta feta tan sols per una de les parts implicades (l'ACA), que havia de ser aprovada o rebutjada per la resta. Cal tenir en compte, també, alguns altres ingredients que no han contribuït a generar un clima de "mediació" entre els actors implicats, com ara les posicions

radicalment enfrontades entre els regants i les entitats ecologistes, així com la voluntat persistent de judicialitzar el conflicte, a través de la presentació de diverses querelles contra els activistes ambientals de la Plataforma pel riu Siurana. No obstant això, com a part positiva, cal destacar que ha estat un procés on ha estat representada la major part dels actors implicats, entre els quals les dues administracions (catalana i estatal).

4. Consideracions finals

El fracàs evident de la Taula del Siurana posa de manifest que els processos de negociació en el marc dels conflictes de l'aigua a escala catalana requereixen una maduresa més gran i no sempre són efectius, malgrat que hi hagi una bona representativitat dels actors implicats. La negativa de les dues parts principals del conflicte (la comunitat de regants, d'una banda, i els grups ecologistes, de l'altra) a la proposta de l'ACA mostra que la comunicació sobre aspectes tant sensibles com és l'ús de l'aigua en un país on escasseja és vital, així com el coneixement de la pròpia dinàmica fluvial del medi. D'altra banda, també constatem que un vertader procés de mediació requereix unes condicions que, en el cas que ens ocupa, no s'han complert. L'esgotament dels terminis per arribar a un acord, la complexitat administrativa i competencial entre l'ACA i la CHE o les posicions allunyades entre els regants i les entitats ambientals confereixen una casuística especialment enrevessada per a resoldre amb eficàcia aquest conflicte. L'estudi que hem realitzat d'aquest cas posa de manifest que, necessàriament, és necessari un major aprofundiment, actualització i identificació de les vies de resolució de conflictes de l'Administració.

A mode d'epíleg final, volem deixar constància que caldrà que les administracions implicades en el present conflicte arribin a un acord de mínims i que un procés de mediació ambiental pot ajudar a aconseguir-ho. La solució és especialment complexa, i el paper de l'ACA és clau, encara que sigui una part implicada més. Igualment, caldrà que els grups ecologistes tinguin en compte que, molt probablement, la proposta que farà la CHE en relació amb el cabal ambiental serà inferior a la proposada per l'ACA, fet que no satisfarà les seves legítimes reivindicacions. També és tasca de l'ACA trobar solucions per poder garantir el volum d'aigua a què la comunitat de regants de Riudecanyes haurà de renunciar si s'estableix aquest cabal ambiental. En conseqüència, l'organisme autonòmic haurà de ser el responsable de desplegar el Pla de Gestió i fer complir les mesures planificades en un termini realista dins del període de vigència del pla i no posposar *ad infinitum* l'execució de les mesures previstes. Això és, en aquests moments, la clau de volta de cara a la resolució del conflicte del sistema Siurana-Riudecanyes, però també d'unes altres problemàtiques similars arreu del país.

Bibliografia

- ACSELRAD, Henri (2004). "Moviment de justícia ambiental. Estratègia argumentativa i força simbòlica", dins: Joaquín VALDIVIESO [ed.]. *Les dimensions socials de la crisi ecològica*. Palma: Universitat de les Illes Balears, p. 79-104.
- AGÈNCIA CATALANA DE L'AIGUA (2015). *Memòria del Pla de Gestió del Districte de Conca Fluvial de Catalunya (2016-2021)*. Barcelona: Agència Catalana de l'Aigua.
- (2021). *Memòria del Pla de Gestió del Districte de Conca Fluvial de Catalunya (2021-2027)*. Barcelona: Agència Catalana de l'Aigua. [En revisió].
- AGÜERA, Mar (2008). "L'activisme femení en conflictes ambientals. Reflexions en clau feminista i apunts per a la gestió del medi". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 51, p. 13-37.
- ALFAMA, Eva; Àlex CASADEMUNT I MONFORT; Gerard COLL-PLANAS; Helena CRUZ GALLACH; Marc MARTÍ I COSTA (2007). *Per una nova cultura del territori? Mobilitzacions i conflictes territorials*. Barcelona: Icària.
- ALFAMA, Eva; Neus MIRÓ [COORD.] (2005). *Dones en moviment. Una anàlisi de gènere de la lluita en defensa de l'Ebre*. Vallès: Cossetània.
- ALISTE, Enrique; Caroline STAMM (2016). "Hacia una geografía de los conflictos socioambientales en Santiago de Chile: lecturas para una ecología política del territorio". *Revista de Estudios Sociales*, núm. 55, p. 45-62. DOI: <https://doi.org/10.7440/res55.2016.03>
- ALVES MARTINS, Natália Luiza; Valter MOURA DO CARMO (2015). "Mediação de conflitos socioambientais: Uma alternativa à efetivação do direito fundamental ao meio ambiente ecologicamente equilibrado". *Revista Catalana de Dret Ambiental*, vol. 6, núm. 2, p. 1-38. DOI: <https://doi.org/10.17345/rcda1579>
- ARIANA RAUSCH, Gisela (2016). "Agua, desarrollismo y emergencia del conflicto ambiental: el proyecto hidroeléctrico Paraná Medio en Santa Fe, Argentina (1957-1997)". *Agua y Territorio*, núm. 7, p. 139-151. DOI: <https://doi.org/10.17561/at.v0i7.2968>
- BEL, Germà (2020). "Public Versus Private Water Delivery, Remunicipalization and Water Tariffs". *Utilities Policy*, núm. 62, 100982. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jup.2019.100982>
- BOTARO, Lorena; Alex LATTA; Marian SOLA (2014). "La politización del agua en los conflictos por la megaminería: Discursos y resistencias en Chile y Argentina". *European Review of Latin American and Caribbean Studies / Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe*, núm. 97, p. 97-115. DOI: <https://doi.org/10.18352/erlacs.9798>
- CARBONELL, Xavier; Milena PROKOPLJEVIC; Marina DI MASSO; Conxa PUEBLA; Louis LEMKOW (2011). "Mediació en conflictes ambientals", dins: Pompeu CASANOVAS; Jaume MAGRE; Mª Elena LAUROBA [dir.]. *Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 687-729.
- CASTAÑER, Margarida; Néstor CABAÑAS; Moisès JORDI (2012). "L'impacte social dels plans i dels projectes territorials. El cas de Catalunya". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, vol. 58, núm. 2, p. 219-237. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/dag.171>
- CONFEDERACIÓ HIDROGRÀFICA DE L'EBRE (2015). *Memoria del Plan Hidrológico de la parte española de la Demarcación Hidrográfica del Ebro (2015-2021)*. Saragossa: Confederació Hidrogràfica de l'Ebre.
- DA SILVA JUNIOR, Sidney (2019). *La mediación de conflictos ambientales. Una visión sistémico-funcional hacia el desarrollo sostenible*. Pamplona: Aranzadi.
- DEL MORAL, Leandro (2008). "Nuevas tendencias en gestión del agua, ordenación del territorio e integración de políticas sectoriales". *Scripta Nova*, vol. 13, núm. 285.
- DEL MORAL ITUARTE, Leandro; Belén PEDREGAL MATEOS (2002). "Nuevos planteamientos científicos y participación ciudadana en la resolución de conflictos ambientales". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 41, p. 121-134.

- DEL ROMERO RENAU, Luis (2015). "Geografia dels conflictes territorials a València i la seua àrea metropolitana". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, vol. 61, núm. 2, p. 369-391. DOI: <http://dx.doi.org/10.5565/rev/dag.230>
- ESPLUGA TRENC, Josep (2004). "Conflictes socioambientals i estudi de la percepció social del risc". *Papers. Revista de Sociologia*, vol. 72, p. 145-162. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/papers/v72n0.1129>
- FAUS-BERTOMEU, Aina; Marina REQUENA I MORA (2020). "La rajola a la costa i els residus a l'interior. Mapa dels conflictes socioecològics al País Valencià", *Disjuntiva. Crítica de les Ciències Socials*, vol. 1, núm. 2, p. 129-152. DOI: <https://doi.org/10.14198/DISJUNTIVA2020.1.2.7>
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2006). *Directiva marc de l'aigua de la Unió Europea*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (2017). Acord de la Taula del Ter. https://aca.gencat.cat/web/.content/20_Aigua/09_proteccio_i_conservacio/07_cabals_manteniments/03_compromis_ter/Acord-Ter-signat.pdf (consultat 05/05/2022).
- (2018). Constitució de la Taula del Siurana-Riudecanyes. <https://govern.cat/govern/docs/2018/12/05/16/01/1b1bbfc89-8b5f-4017-a015-61531270f2c9.pdf> (consultat 05/05/2022).
- GONZÁLEZ BESTEIRO, Ana (2021). "El territorio del Alto Guadiana: el agua como conflicto, el conflicto como recurso". *Scripta Nova*, vol. 25, núm. 3, p. 103-135.
- JIMÉNEZ PÉREZ, Javier (2008). "Última estació: resolució de conflictes. Evolució del concepte de participació en la cooperació al desenvolupament", dins: Eduard VINYAMATA CAMP [ed.]. *Conflictes i conflictopologia*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, p. 101-109.
- LATORRE I PIEDRAFITA, Xavier (1984). *Història de l'aigua a Catalunya*. Premià de Mar: [autoedició].
- LOBERA SERRANO, Josep (2010). *Sostenibilitat, participació i educació: les concepcions del món i de la tecnociència en la transformació dels conflictes sociomambientals. Una aproximació metodològica per al desenvolupament de capacitats de sostenibilitat activa des de l'aprenentatge de la tecnologia*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya. [Tesi doctoral]
- MARTÍN RODRÍGUEZ-OVELLEIRO, Mª Angeles; Susan L. CLARK (2018). *Gobernanza ambiental o el arte de resolver conflictos ambientales*. Madrid: Mundi-Prensa.
- MESA CUADROS, Gregorio (2015). "Conflictividad y desplazamiento ambiental: elementos jurídico-políticos de justicia ambiental y reparación a sociedades tradicionales". *Revista Catalana de Dret Ambiental*, vol. 6, núm. 1, p. 1-50.
- MILIAN NEBOT, Xavier (2019). "Dos models d'economies perifèriques antagònics des de la perspectiva de la justícia ambiental: la Ribera d'Ebre i el Priorat". *Revista Catalana de Dret Ambiental*, vol. 10, núm. 2, p. 1-41. DOI: <https://doi.org/10.17345/rcda2539>
- MONDÉJAR PEDREÑO, Remedios (2014). *Mediación ambiental. Recursos y experiencias*. Madrid: Dykinson.
- MONDÉJAR PEDREÑO, Remedios (2015). *Los conflictos ambientales y su tratamiento a través de la mediación*. Madrid: Dykinson.
- MUÑIZ SAN MARTÍN, Sigrid (2012). "Conflictivitat ambiental i territorial: una àrea d'investigació en construcció. Aproximacions al cas català". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 58, p. 481-496. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/dag.8>
- NEL-LO, Oriol (2003). *Aquí, no! Els conflictes territorials a Catalunya*. Barcelona: Empúries.
- PAÜL, Valerià (2006). *L'ordenació dels espais agraris metropolitans. Plans, gestió i conflictes territorials a la Regió de Barcelona*. Barcelona: Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral]
- POBLET, Marta (2004a). "Conflictes socials de component ambiental: estratègies de prevenció en el marc de la governança". *Medi Ambient, Tecnologia i Cultura*, núm. 35, p. 43-49.
- (2004b). "L'aigua del temps que vius: prevenció i gestió dels conflictes hídrics". *Col·loquis de Vic*, núm. 8, p. 131-133.

- RAMÍREZ COVER, Alonso (2007). "Conflictos socioambientales y recursos hídricos en Guanaacaste. Una descripción desde el cambio en el estilo de desarrollo (1997-2006)". *Anuario de Estudios Centroamericanos*, núm. 33-34, p. 359-385.
- ROMERO TOLEDO, Hugo (2014). "Ecología política y represas: elementos para el análisis del Proyecto HidroAysén en la Patagonia chilena". *Revista de Geografía Norte Grande*, núm. 57, 161-175.
- SALADIÉ GIL, Sergi (2016). *Paisatge i conflictes territorials a les comarques meridionals de Catalunya*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili. [Tesi doctoral]
- SEPÚLVEDA HERNÁNDEZ, Elia (2020). *Prácticas socioeducativas y cambio ambiental global. Análisis desde profesionales que se desempeñan en territorios afectados por desastres y conflictos socioambientales en la interfaz socioecológica Atacama-Coquimbo, Chile*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. [Tesi doctoral]
- SILVETTI, Felicitas; Gustavo SOTO; Daniel M. CÁCERES; Diego CABROL (2013). "¿Por qué la legislación no protege los bosques nativos de Argentina? Conflictos socioambientales y políticas públicas". *Mundo Agrario. Revista de Estudios Rurales*, vol. 13, núm. 26, p. 1-21.
- SVAMPA, Maristella (2019). *Las fronteras del neoextractivismo en América Latina. Conflictos socioambientales, giro ecoterritorial y nuevas dependencias*. Bielefeld: Bielefeld University Press.
- TELLO ARAGAY, Enric; Gabriel JOVER AVELLÀ (2019). "Polítiques i conflictes ambientals a Catalunya, 1972-2017", dins: GOMÀ CARMONA, Ricard; Joan SUBIRATS [coord.]. *Canvi d'època i de polítiques públiques a Catalunya*. Barcelona: Galaxia Gutenberg, p. 83-98.
- TOLEDO, Víctor M.; David GARRIDO; Narciso BARRERA-BASOLS (2013). "Conflictos socioambientales, resistencias ciudadanas y violencia neoliberal en México". *Ecología Política*, núm. 46, p. 115-124.
- VALLEJOS-ROMERO, Arturo; Sonia SALVO; Jaime GARRIDO (2015). "Les dimensions socials dels riscos entorn de conflictes socioambientals per energia a Xile. La confiança en el conflicte de la Termoelèctrica Castilla". *Papers. Revista de Sociologia*, vol. 100, núm. 4, p. 527-545. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/papers.2227>
- VENTURA PUJOLAR, Montserrat (2005). *Conflictes socioterritorials i participació pública en la gestió de l'aigua de la conca del riu Muga (Alt Empordà)*. Girona: Universitat de Girona. [Tesi doctoral]
- ZOGRAFOS, Christos; Sergi SALADIÉ GIL (2012). "La ecología política de conflictos sobre energía eólica. Un estudio de caso en Cataluña". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, vol. 58, núm. 1, p. 177-192. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/dag.202>